

GAZETA GMINNA

Organ urzędowy Gminy Wyznaniowej Żydowskiej w Krakowie

Nr. 5.

18 października 1937.

ג' מרחשוון, תרצ"ה

Rok I.

Z posiedzeń Zarządu

Na ostatnich posiedzeniach Zarządu Gminy Wyzn. Żydowskiej przedstawił Prezes Gminy Dr. Rafał Landau sprawę projektowanej rozbudowy szpitala, tudzież budowy nowego pawilonu dla chorych przychodnich.

Wedle wniosków Prezydium Gminy zostanie szpital ten mieszczący 153 łóżek, gruntownie przebudowany, zremontowany, urządzona zostanie szkoła dla pielęgniarek, tudzież — wybudowany zostanie pawilon dla chorych przychodnich, na który to cel przeznaczyła Rodzina bhp. Amalii Wasserbergerowej, dar w kwocie 115.000 złotych.

Przez rozbudowę uzyska szpital dwie nowe sale operacyjne, oddział ginekologiczny z salami porodowymi, salę na oseski i oddział dla gorączki porodowej, oddziały pediatrii z leżalnią, laryngologii, okulistyki, ortopedii i urologii, łazienki, windy i laboratoria.

W nowym budynku ambulatoryjnym umieszczone będą przychodnie dla chorych. — Istniejące przy szpitalu dwa baraki zostaną gruntownie zremontowane i urządzone na mieszkania dla pielęgniarek i służby.

Dla fundacji bhp. Wasserbergerowej uchwalił Zarząd wydzielić z gruntów szpitalnych parcelę, na której zostanie wybudowany pawilon dla przychodnich chorych i to na prawie zabudowy w myśl ustawy z r. 1912. Po 80 latach przejdzie budynek ten na własność Gminy żydowskiej.

Wnioski przewodniczącego zostały przez Zarząd uchwalone, a plany budowy wykonane wedle projektu inż. Ferdynanda Lieblinga zostały przez Magistrat zatwierdzone.

Nadto wybudowaną zostanie przy szpitalu syna-

goga, ufundowana przez p. Schenkerową, wł. handlu żelaza, która swojego czasu podarowała ozdobną żelazną bramę wechodową w szpitalu.

Roboty wstępne zostały już rozpoczęte, są obecnie w pełnym toku i należy się spodziewać, że budowy te w stanie surowym ukończone zostaną przed końcem bież. roku.

Dyrekcja szpitala wypracowała plan rozmieszczenia poszczególnych oddziałów na czas robót budowlanych tak, że praca w szpitalu nie dozna podczas budowy uszczerbku.

Wybrana została komisja dla współpracy z komitetem rozbudowy szpitala, w skład której weszli: Prezydium oraz r. Inż. Buchner, Dawid Landau i Jakób Goldschmied.

Jak wiadomo, czynności rabina gminnego sprawuje zastępczo podrabin Samuel Kornitzer na podstawie uchwał Zarządu zatwierdzonych przez Zarząd miejski m. Krakowa jako władzy nadzorczej.

Ponieważ okres urzędowania rabina Kornitzera w charakterze zastępcy rabina gminnego jest obecnie na ukończeniu, przeto Zarząd uchwalił poruczyć mu nadal sprawowanie tych czynności na okres dalszych 6 miesięcy.

Przy tej okazji podnoszono konieczność uzupełnienia rabinatu, zdekompletowanego w ostatnich czasach przez śmierć kilku jego członków.

Mówcy, biorący udział w dyskusji oświadczyli się za przyspieszeniem wyboru naczelnego rabina gminnego.

Polecono komisji religijnej, by wdrożyła w tym

względnie przedwstępne kroki i po porozumieniu się z poszczególnymi ugrupowaniami w społeczeństwie żydowskim przedłożyła sprawozdanie i wnioski Zarządowi.

Omawiano następnie sprawę obsadzenia posady nauczyciela religii mojżeszowej w szkołach powszechnych.

Wybrano komisję złożoną z r. Inż. Buchnera, prof. Biebersteina, Kurzmaną i Dawida Landaua oraz rabina Kornitzera, która przedłożyć ma wnioski co do osoby kandydata, poczym sprawa zadecydowana zostanie na posiedzeniu Zarządu.

R. Inż. Buchner, jako zastępca przewodniczącego Komisji Opieki społecznej, złożył sprawozdanie z działalności Opieki społecznej i wobec zwiększonych wy-

datków na te cele, przewidzianych zwłaszcza w okresie zimowym, uchwalono podwyższyć budżet opieki społecznej na r. 1937 o 8000 zł. i podjąć kroki w Urzędzie Wojewódzkim o zatwierdzenie dodatkowego budżetu na ten cel.

Zarząd wyraził uznanie i podziękowanie Inż. Buchnerowi za jego owocną i pełną poświęcenia pracę w dziedzinie opieki społecznej.

Zarząd przyjął z zadowoleniem do wiadomości oświadczenie r. Inż. Taubmanna, że Zarząd m. Krakowa przystępuje do budowy dwóch baraków dla pomieszczenia rodzin, pozbawionych mieszkań, co niewątpliwie przyniesie pewną ulgę bezdomnej ludności żydowskiej.

Sprawozdanie Szpitala Gminy wyzn. żyd. w Krakowie za r. 1936

Jak co roku wydał obecnie Zarząd Krakowskiej Gminy żyd. sprawozdanie z działalności szpitala gminnego za rok 1936.

Po krótkim wstępie prezesa Zarządu Dra Rafała Landaua, wskazującym na znaczenie szpitala dla szerokich warstw ludności żydowskiej i obowiązku społeczeństwa poparcia tej instytucji, poświęca sprawozdanie zmarłemu długoletniemu dyrektorowi i prymariuszowi oddziału chorób dzieci bhp. Drowi Janowi Landauowi gorące i serdeczne wspomnienie za jego pełną poświęcenia 40-letnią pracę dla dobra tej instytucji i szeregu Stowarzyszeń społecznych naszego miasta.

Szpital żydowski o 12 oddziałach — śmiało twierdzić można — jest chlubą tutejszej Gminy, a ciągle i silnie wzrastająca frekwencja chorych jest dostatecznym dowodem, jakim zaufaniem zakład ten wśród najszerszych warstw naszego społeczeństwa się cieszy.

Ze sprawozdania okazuje się, że w roku sprawozdawczym wynosiła liczba stałych chorych 2517, a ogólna liczba dni leczenia wyniosła 35672. — Bezpłatnie leczono 63 proc. chorych, a reszta płaciła taksy od 1 do 5 zł dziennie.

Z Krakowa leczyło się 1924 stałych chorych, z poza Krakowa — 593, chrześcijan leczyło się 32.

Ambulatoryjnie leczono w tym roku 31503 chorych, bez różnicy wyznania, nie licząc powtórnych ordynacji.

Już to zestawienie cyfrowe wskazuje, jak szerokie warstwy z usług tego szpitala korzystają.

W ciągu tego roku opuściło szpital 2272 chorych, zmarło 140 chorych, a w tej liczbie w pierwszych 24-ch godzinach po przyjęciu do szpitala zmarło 19 osób,

noworodków nie żywo urodzonych było 19, tak, że śmiertelność wynosiła 4 procent.

Wydatkiienne na utrzymanie chorego wyniosły: 5.64 zł., w czem liczone są prowianty, leki, opał, światło i prąd, konserwacja budynku i inwentarza, różne wydatki administracyjne, płace i ubezpieczenie personelu.

Subwencje i dary na rzecz szpitala przyniosły w roku sprawozdawczym kwotę 28.329 zł 93 gr. — W szpitalu pracowało w tym roku 3 prymariuszy, 9 ordynatorów, 3 zastępców prymariuszy, ponadto około 60 hospitantów i praktykantów. — Ze stypendiów Gminy żydowskiej korzystało 7 praktykantów. — W szpitalu mieszka stale 1 lekarz, a sekundariusze i praktykanci pełnią kolejno 24 godzinny dyżur.

Szpital żyd. przyjmuje lekarzy dla odbycia jednorocznej praktyki i uprawniony jest do wydawania odpowiednich zaświadczeń dla Władz.

Jak w latach poprzednich, tak i w roku sprawozdawczym prowadzono w szpitalu zawodowe szkolenie pielęgniarek. — Celem usprawnienia aparatu pielęgniarskiego zgodnie z ustawą o pielęgniarstwie przyjęto siostrę dyplomowaną, która pełni w szpitalu funkcje siostry przełożonej.

Z uznaniem podnosi sprawozdanie ofiarną współpracę z inicjatywy bhp. dyr. Dra Jana Landaua związanego Towarzystwa przyjaciół szpitala z p. Drem N. Oberlaenderem na czele, które cele i zadania szpitala gorliwie popiera i z inicjatywy którego to Towarzystwa związał się obywatelski Komitet rozbudowy szpitala z pp. Dr. N. Oberlaenderem, Dr. Arnoldem Ehrenpresem i dyr. Maksem Lauterbachem na czele, który to Komitet gorliwie współdziała w akcji rozbudowy szpitala.

Z Komisji Opieki Społecznej.

Komisja Opieki Społecznej odbyła onegdaj w obecności opiekunów społ. posiedzenie, pod przewodnictwem p. inż. Akiwy Buchnera, — przedmiotem obrad było podjęcie intensywnej akcji zbiórkowej węgla dla najbiedniejszej ludności żydowskiej. Postanowiono zwrócić się z gorącym apelem do obywatelstwa żyd. o poparcie tej tak ważnej akcji.

Przewodniczący przedstawił konieczność zwrócenia się do Zarządu Gminy o podwyższenie budżetu Opieki Społ. do końca roku albowiem z powodu nadmiernego wzrostu nędzy w ulicy żyd. i z powodu nadchodzącej zimy, budżet preliminowany okazuje się niewystarczający.

Ustalono dyżury radców w biurach Op. Społ., jak również postanowiono przerejestrować wszystkich korzystających ze stałych wsparć, przez opiekunów i komisję Op. Społ. W dyskusji brali udział p. prez. dr Rafał Landau i wicepr. dr Schermant.

Z DZIAŁALNOŚCI SEKCJI OPIEKI SPOŁECZNEJ.

Sekcja Opieki Społecznej udzielała również w obecnym roku w okresie świąt żydowskich wsparć biednej ludności żydowskiej. Ogromna nędza w ulicy żydowskiej, zwiększająca się liczba bezrobotnych i podupadłych Żydów, postawiła w bieżącym roku Gminę przed szczególnie trudnym zadaniem.

Mimo szczupłych funduszy Opieka Społeczna uczyniła w tym kierunku jaknajdalej idące wysiłki, celem udzielenia pomocy biednej ludności żydowskiej w czasie ostatnich świąt.

W dziedzinie pomocy eksmitowanym rodzinom żydowskim zebrano przy pomocy pp. Banaszka i J. Grünwalda oraz z datków złożonych przez urzędników Domu Bankowego Holzera, dla bezdomnej rodziny żydowskiej obciążonej liczną rodziną kwotę zł. 200, z której to kwoty kierownik Op. Społ. przy Gminie żyd., p. Weinreb uzyskał dla tejże rodziny mieszkanie, opłacając z góry czynsz za kilka miesięcy oraz nabył urządzenie mieszkaniowe a ponadto wręczył rodzinie tej pozostałą jeszcze kwotę zł. 60.

Niezależnie od tego, Sekcja Op. Społ. zaopatrzyła w mieszkania kilka rodzin żydowskich usuniętych z domów przeznaczonych na rozbiórkę.

Apel do obywateli gminy krakowskiej

Obywatele! Żydzi!

Gmina Żydowska w Krakowie przystępuje do akcji zbiórkowej na węgiel dla najbiedniejszej ludności żydowskiej. Nędza panująca wśród ludności żydowskiej osiągnęła obecnie takie nasilenie, że chcąc jej ulżyć musimy rozpocząć od zaspokojenia najprymitywniejszych potrzeb. — Jesteśmy na progu zimy! Dzieci, starcy i chorzy muszą znaleźć u nas, tę odrobinę

ciepła konieczną do przetrwania ciężkiego okresu mrozów! Potrzeba jest nagłą, każdy dzień zwłoki może się dać we znaki naszym biednym braciom.

Zwracamy się zatem do Was z gorącym apelem o zrozumienie dla naszej, rozpoczętej akcji i wydatną pomoc!

Ofiary pieniężne na ten cel przysyłać należy na konto P. K. O. Nr 400.419

STATYSTYKA RUCHU LUDNOŚCI

Ruch ludności żydowskiej w Krakowie w pierwszym półroczu 1937 r.

	Stycz.	Luty	Marz.	Kwiec.	Maj	Czerw.	Razem
A) Liczba urodzeń:	78	96	111	87	106	106	584
B) Liczba ślubów:	56	52	43	22	46	46	265
C) Liczba rozwodów:	7	6	9	7	11	8	48
D) Liczba zgonów:	119	103	74	96	75	78	545

Liczba Żydów zmarłych w Krakowie w pierwszym półroczu 1937

	Stycz.	Luty	Marz.	Kwiec.	Maj	Czerw.
Płód	9	17	7	7	8	9
Poniżej roku	1	2	6	5	2	3
od 1—9 lat	9	9	3	5	6	3
„ 10—19 „	2	3	4	5	2	4
„ 20—29 „	10	6	5	6	9	3
„ 30—39 „	9	7	8	3	4	3
„ 40—49 „	8	3	11	12	8	6
„ 50—59 „	18	10	6	8	6	14
„ 60—69 „	22	17	7	14	13	16
„ 70—79 „	20	18	12	13	9	9
„ 80—89 „	8	11	3	8	8	7
„ 90—99 „	3	—	2	2	—	1
Ogółem	119	103	74	96	75	78

AKCJA GMINY W CZASIE OSTATNICH ŚWIĄT ŻYDOWSKICH

Zarząd Gminy Wyznaniowej Żydowskiej wzorem lat ubiegłych poczynił też i w obecnym roku starania u władz wojskowych i cywilnych, jak również w Kuratorium Okręgu Szkolnego, o zwolnienie oficerów, żołnierzy i pracowników, względnie młodzieży szkolnej wyznania mojżeszowego od zajęć w czasie uroczystych świąt żydowskich.

Wspomniane władze ustosunkowały się przychylnie do prośby Gminy i wydały w tym kierunku odpowiednie zarządzenia.

Za zezwoleniem władz odbyły się również urządzone z inicjatywy Gminy Żydowskiej nabożeństwa przez cały okres uroczystych świąt dla Żydów przebywających w szpitalach i więzieniach krakowskich, do których Gmina Żydowska dostarczyła potrzebnych przedmiotów kultu religijnego.

O akcji Gminy Żydowskiej w dziedzinie opieki społecznej w czasie świąt, wspominamy na innym miejscu.

Z WYDZIAŁU PODATKU GMINNEGO.

Do ważnych wydziałów administracji Gminy żydowskiej, należy niewątpliwie dział składki gminnej. Od sprawności działania tegoż działu zależy w wielkiej mierze całokształt działalności Gminy. Dział ten wymagał więc gruntownej reorganizacji. Reorganizacja ta rozpoczęta przed niedawnym czasem, postępuje stale naprzód, rokując coraz lepsze usprawnienie w dziedzinie ściągania podatku wyznaniowego. Już obecnie stwierdzić można zmianę na lepsze w administracji tego działu, wskutek rejestrowania coraz to nowych podatników oraz odpowiednie uporządkowanie rejestru dotychczasowych płatników. Nastąpiła też reorganizacja systemu inkasa składki gminnej dokonywanego przez inkasentów gminnych tegoż podatku.

Stopniowo też zostaje uporządkowana ewidencja płatników przez ścisłe ujęcie adresów płatników, wyeliminowanie z ewidencji nieżyjących już lub nie mieszkających więcej w Krakowie płatników i t. d.

Z sekcji ochrony zabytków i budowy muzeum żydowskiego

Przed kilku laty podjęła krakowska Gmina żyd. akcję około założenia archiwum starych dokumentów historycznych, własnością Gminy żyd. będących.

Dotyczy to w szczególności dokumentów z wieku XVI, XVII, XVIII i XIX, świadczących o kulturalnym rozwoju Żydów w Polsce zamieszkających i stosunku Państwa Polskiego do nich.

Z ważniejszych oryginałów wymienić należy dekret Jana Kazimierza z roku 1658. Porządek wojewódziński z połowy XVII w. wydany przez wojewodę Stanisława Potockiego, dekret Jana Sobieskiego z roku 1678, zezwalający Żydom zakupywać towary w mieście (w Krakowie), dekret króla Michała Korybuta Wiśniowieckiego, odnawiający przywilej Zygmunta I i Władysława IV dla wstrzymania tumultów na Kazimierzu.

Nadto posiada Gmina skargi, pozwy i wyroki sądów wojewódzińskich, sądów grodzkich i Trybunału Koronnego w Lublinie, dekrety komisji królewskich, tudzież dekrety i mandaty królów, zatwierdzające dawniejsze przywileje, nadawane Żydom w ciągu wieków, reskrypty i listy moratoryjne, biorące Żydów

w swą opiekę przed napaścią mieszczan krakowskich, dyplomy wydane przez królów Jana III, Augusta III i Stanisława Augusta Poniatowskiego itd.

Z inicjatywy Prezydium Zarządu Gminy odbyło się przed kilku dniami zebranie obywateli celem zastanowienia się nad urządzeniem wystawy zabytków Gminy względnie założenia muzeum. Prezes Gminy dr Rafał Landau zagajając zebranie wskazał na uporządkowanie archiwum gminnego wykonanym pod kierownictwem prof. dra Majera Bałabana, który głęboką znajomością historii Żydów w Polsce przyczynił się do pomyślnego ukończenia tych prac.

Przewodniczący wskazał na usiłowania Zarządu około urządzenia wystawy zabytków, podjętych z okazji jubileuszu Kochanowskiego, tudzież na trudności, jakie wówczas te zamiary Zarządu uniemożliwiły urządzenie wystawy. W dyskusji brali udział wiceprezesi Zarządu pp. Stempel i dr Schermant, r. Ajsenstadt, dr Freilichówna, prof. Mahler, prof. Biberstein, dyr. Molkner i inni, — po czym wybrano ścisły Komitet, który ma wypracować regulamin dla podjęć się mających prac około wystawy zabytków. Posiedzenie Komitetu odbędzie się we środę, 20 bm.

Pamiętajcie o pomocy zimowej!

Ukończenie robót na cmentarzu wojennym

Prace dookoła grobów poległych w latach 1914/21 żołnierzy Żydów na cmentarzu żydowskim przy ulicy Miodowej w Krakowie, dobiegają już końca.

We wszystkich kwaterach wykończono i ustawiono już nagrobki typu wojskowego reprezentujące się bardzo estetycznie tak z osobna jak i w całości. Również montowanie masywnego metalowego ogrodzenia wojennego cmentarza posuwa się w szybkim tempie naprzód i będzie w najbliższych już dniach ukończona.

Ukończona zostaje też już konstrukcja wspaniałego wielkiego wspólnego pomnika a ukończenie tego pięknego dzieła sztuki architektonicznej jest już kwestią kilku dni. Wreszcie w alei grobów wojennych układa się chodnik.

W ten sposób zrealizowana zostaje nareszcie piękna

myśl uczczenia poległych w wojnie światowej i w walkach o Niepodległość Polski bohaterskich żołnierzy-Żydów.

Spółceństwo żydowskie spełniło obowiązek wdzięczności wobec swych synów a pomniki te wzniesione z inicjatywy Związku Żydów Uczestników Walk o Niepodległość Polski, będą po wieczne czasy świadczyły o bohaterstwie i ofiarności Żydów.

Jak już uprzednio podaliśmy, nastąpić miało uroczyste poświęcenie cmentarza wojennego w dniu 31 października br., termin ten został jednakowoż przesunięty na listopad br., wobec przypadającej na ten dzień rocznicy śmierci bhp. rabina dra Ozjasza Thona.

Uroczystość poświęcenia tego cmentarza, będzie manifestacją całego społeczeństwa.

PREZYDIUM GMINY ŻYDOWSKIEJ U P. WOJE-

WODY. P. Wojewoda dr Tymiński przyjął w dniu 13 bm. na audjencji przewodniczącego Zarządu Gminy Żydowskiej i jego zastępców w osobach pp. dra Rafała Landaua, Feiwła Stempla i dra Ludwika Schermanta.

BIURA GMINY WYZNANIOWEJ ŻYDOWSKIEJ

zaopatrzone zostały w lokalną centralę telefoniczną z aparatami szeregowymi. — Przy zwracaniu się do poszczególnych wydziałów Gminy Żydowskiej należy zatem łączyć się na numery 117.10 lub 103.07. — Oddzielną linię telefoniczną Nr 166.10 posiadać będzie nadal rabinat.

Z KRONIKI ŻAŁOBNEJ.

BŁP. ZOFIA STEMPOWA

W dniu 7 września br. zmarła w wieku 49 lat bhp. Zofia Stemplowa, żona wiceprezesa Zarządu Gminy Żydowskiej, radnego miejskiego i b. posła Feiwła Stempla.

Zmarła, jako piękny typ kobiety żydowskiej, cieszyła się w społeczeństwie żydowskim naszego miasta ogólnym poważaniem dla Jej wielkich zalet serca i umysłu.

Pogrzeb odbył się w dniu 8. września b. r. na cmentarzu przy ul. Miodowej przy tłumnym udziale ludności żydowskiej.

CZEŚĆ JEJ PAMIĘCI!

Sp. BANK ZALICZKOWY

w Krakowie, J. Dietla 51. z ogr. odp. Telefon Nr. 169-08.

Członek Zw. Żyd. Kup. Stow. Spółdzielczych w Polsce

PRZYJMUJE
UDZIELA
DYSKONTUJE
ZALATWIA

wkłady oszczędnościowe, począwszy od jednego złotego

pożyczek na weksle własne, zaliczek na inkaso

r y m e s y

szybko i punktualnie inkaso weksli oraz wszelkie inne czynności w zakres bankowości wchodzące na nader korzystnych warunkach.

Składalce oszczędności w Żydowskiej Spółdzielni.

Z ŻYCIA SPOŁECZNEGO

Rozbudowa szpitala Krakowskiej Gminy Żydowskiej

Budowa ambulatorium i rozbudowa Szpitala, to jest zbudowanie nowego budynku ambulatoryjnego z fundacji Wasserbergerów i dobudowa wschodniego skrzydła budynku szpitalnego oraz tegoż rozbudowa i nadbudowa weszły wreszcie w stadium realizacji. Rozpoczęto bowiem w ubiegłym tygodniu wykopy ziemne dla jednej i dla drugiej budowy prowadzone: Jest też nadzieja, że obydwie budowy w stanie surowym będą doprowadzone pod dach jeszcze przed końcem roku 1937, tak, że podczas miesięcy zimowych będzie można wykonać roboty i urządzenia wewnętrzne budynków. Jakkolwiek przez czas ferii letnich nie zwoływano posiedzeń Komitetu to jednak zarówno Prezydium Gminy Wyznaniowej, jak i Egzekutywa Komitetu Rozbudowy w osobach prezesa dra Natana Oberlaendera, wiceprezesa dra Arnolda Ehrenpreisa i prezesa Sekcji Skarbowej, p. Maksa Lauterbacha były stałe czynne i bynajmniej nie zaniedbywały spraw budowy, które z chwilą przedłożenia Zarządowi m. planów do zatwierdzenia wymagały wiele czasu i trudu. Tak więc prezydent Gminy dr Rafał Landau po przedłożeniu planów Magistratowi zabiegał o to, by Komisja artystyczna wobec szczupłego jej kompletu z powodu wyjazdów ferialnych załatwiła te plany w czasie ferialnym, co też uzyskał, a następnie prezes dr Landau wspólnie z prezesem Komitetu drem Oberlaenderem interweniowali u wiceprezydenta miasta dra Radzyń-

skiego o poparcie sprawy, jak najrychlejsze wyznaczenie Komisji budowlanej i zatwierdzenie planów, po czym po wyjeździe wiceprezydenta dra Radzyńskiego i objęciu prezydialnych agend gminnych przez wiceprezydenta dra Klimeckiego interweniowali w tej samej sprawie u wiceprezydenta miasta dra Klimeckiego prezes Komitetu dr Oberlaender i prezes Komisji Skarbowej Lauterbach. Przyznać należy, że u wszystkich władz tu wspomnianych reprezentanci Gminy Wyznaniowej i Komitetu rozbudowy spotkali się z jak największą przychylnością i faktycznie zarówno Komisja Budowlana, przy której uczestniczył imieniem Gminy prezes dr Landau, a imieniem Komitetu dr Oberlaender i dr Ehrenpreis jak i zatwierdzenie planów poszły z szybkością jaka tylko była możliwa. W tym stanie rzeczy Prezydium Gminy Wyznaniowej zdołało już w dniu 18 sierpnia br. rozpisać konkurs ofertowy na obydwie budowy i po upływie konkursu zatwierdzić ofertę spółki inżynierskiej na budowę i rozbudowę wschodniego skrzydła szpitalnego, podczas gdy budowę budynku ambulatoryjnego odrębnie i na własną rękę z ramienia fundatora objął inż. Liebling. Sprawa zatwierdzenia ofert i oddania budowy przeciągnęła się jednak nie z winy Gminy Wyznaniowej i nie z winy Komitetu rozbudowy aż do dnia 6 października br., w którym to dniu dopiero zarówno Prezydium Gminy jak i Prezydium Komitetu mogły przystąpić

Wędrowka po starożytnych synagogach krakowskich

(Z cyklu: Zabytki żydowskie na Kazimierzu)

STARA BÓŻNICA

U wylotu ulicy Szerokiej i Józefa rozpościera się obszerny gmach ceglany, opatrzony potężnymi szkarpami, odosobniony, za niskim murem, zaopatrzonym w żelazne sztachety.

Jest to Stara Bóżnica, najstarsza z bóżnic krakowskich, której początki sięgają drugiej połowy XIV w. Przez bramę żelazną wchodzimy po kilkunastu schodach na dziedziniec. Tu po lewej stronie widzimy wieżę, w której mieściło się dawniej więzienie kahalne. Lżejsze na wieży, cięższe w jej podziemiach piwnicznych. Nieco dalej po stronie lewej dziedzińca, a wschodniej gmachu, widnieją resztki starego muru. Stąd bliżej oglądamy starożytną świątynię, królową świątyń żydowskich w Krakowie.

Budowa tej bóżnicy nie jest jednolita w swoim stylu. Zasadniczo zbudowana w stylu romańskim, zo-

stała pod koniec XIV wieku nakryta (prawdopodobnie po pożarze) gotyckim sklepieniem. Około 1570 roku włoski architekt Mateusz Guzzi dokonał przebudowy bóżnicy: Stąd też pochodzą kolumny w stylu renesansowym, znajdujące się wewnątrz świątyni, jak również zewnętrzne attyki. Świątynia ta jest jedyną w Polsce dwunawową i gotycką o typie wzorowanym na bóżnicach we Wormacji i Pradze.

Dookoła Starej Bóżnicy wije się nić przeróżnych legend i opowiadań krążących wśród ludu, z którymi też związane są wyjątkowo w tej świątyni istniejące i ściśle utrzymane zwyczaje oraz swoiste tradycje obrzędowe.

I tak n. p. na pamiątkę napadu żaków na Bóżnicę w przeddzień Simchat Tora (Święto Radości na zakończenie święta szałasów), kiedy to na skutek paniki i powstałego zamieszania, zostało przerwane tradycyjne

do zawarcia ze spółką inżynierską odnośnej umowy. Z fundatorami budynku ambulatoryjnego, którzy obstawali przy swych warunkach i przy żądaniu obecnie o tyle zmienionym, że domagali się by budowa ambulatorium prowadzona była odrębnie od rozbudowy szpitala i z ich własnego ramienia, a nie z ramienia Komitetu rozbudowy doszło po licznych konferencjach odbywanych w obecności prezesa Gminy dra Landaua i wiceprezesa dra Schermanta, oraz dra Oberlaendera, dra Ehrenpseisa i dra Maksymiliana Wasserbergera działającego imieniem rodziny w dniu 9 września 1937 do ugody tej treści, że p. dr Maksymilian Wasserberger zaakceptował: 1) budowę ambulatorium jedynie i wyłącznie na podstawie i wedle planów przez Gminę Zarządowi miejskiemu przedłożonych i przez Zarząd m. zatwierdzonych; 2) że zachowana będzie łączność budynku ambulatoryjnego z budynkiem szpitalnym; 3) fundatorowie wyłożyli mają na koszt tej budowy globalną sumę zł. 115.000; 4) suma ta powiększoną zostanie do kwoty zł. 130.000 przez dopłacenie na cele tej budowy przez Komitet rozbudowy kwoty zł. 15.000. Kwotę tę Prezydium Komitetu rozbudowy złożyło do dyspozycji fundatorów po zawarciu umowy dn. 9 września br. i oddaniu robót fundacyjnych inż. Lieblingowi na podstawie umowy między fundatorami a nim zawartej.

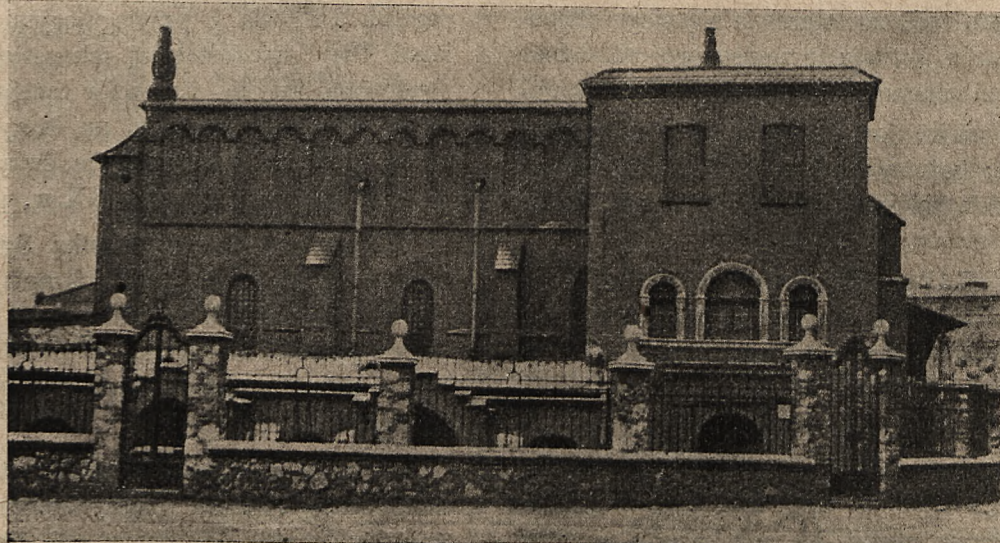
W łączności z tą akcją prezes dr Landau i prezes Komitetu dr Oberlaender uzyskali z końcem lipca br. audiencję u p. Wojewody Gnoińskiego w sprawie już swego czasu rozpoczętej, a kontynuowanej akcji o zasilenie funduszków budowy znaczną kwotą z dotacji Funduszu Pracy. P. Wojewoda Gnoiński przyjął interweniujących a to dra Landaua i dra Oberlaendera bardzo przychylnie oświadczając, że o akcji jest poin-

formowany, że odnosi się do niej z całą życzliwością, że jednak wobec wyczerpania funduszków na rok 1937 i nieprzewidzenia zasilenia budowy szpitala z funduszków Funduszu Pracy w budżecie tegoż Funduszu na rok 1938 nie może na razie dać żadnego wiążącego przyrzeczenia, że jednak staraniem jego będzie uzyskać ewentualny kredyt dodatkowy na zasilenie tej budowy.

W dniu 6 października 1937 r. odbyło się w salach „Solidarności“ posiedzenie ścisłego Komitetu rozbudowy, zwołane na żądanie kilku członków Komitetu przez prezesa Komitetu dra Oberlaendera.

Przewodniczący zagajając posiedzenie złożył krótkie sprawozdanie z dotychczasowej działalności, po czym prezes Gminy dr Landau złożył relację o dotychczasowym stanie rzeczy i dokonanych pracach.

Po obszernej dyskusji uchwalono w uznaniu prac Prezydium Komitetu rozbudowy i tegoż owocnej działalności na zgodny wniosek prezesa Komisji propagandowej dra Rudolfa Beresa i członka Komisji dla współpracy z Komitetem rozbudowy wybranej przez Gminę Wyznaniową inż. Buehnera jednomyślnie przyjąć do wiadomości sprawozdanie Prezydium Komitetu rozbudowy i Prezydium Gminy Wyznaniowej i wyrazić zarówno Komitetowi rozbudowy jak i Zarządowi Gminy uznanie, zaufanie i podziękowanie za dotychczasową działalność. Uchwalono w końcu urządzić w najbliższych dniach uroczyste położenie kamienia węgielnego pod budowę obydwu budynków i rozpocząć jak najrychlej intensywną akcję celem pomnożenia funduszków, tudzież kontynuować starania w Dyrekcji Funduszu Pracy w Warszawie o wydatne poparcie akcji budowlanej.

Stara Bóżnica przy ul. Szerokiej w Krakowie

okrażanie almemoru (Hakafoth) z Torami (rodalami) w toku czwartego obchodu, do dziś dnia w tej Bóżnicy

okraża się almemor zamiast 7 razy, tylko 3 i pół razy. W toku więc czwartej hakafy obchód zostaje przer-

Z pobytu wiceprezesa Jointu Ameryk. Adw. Aleksandra Kahna w Krakowie.

Z początkiem września br. bawił w Krakowie w przejeździe z Warszawy do Lwowa z okazji swego tournée zapoznawczego po Polsce wiceprezes amerykańskiego Jointu adwokat Aleksander Kahn z New Jorku w towarzystwie dyr. biura Jointu warszawskiego p. Neustadta.

Celem tej wizyty było zapoznanie się ze stosunkami i warunkami życia tutejszego społeczeństwa żydowskiego, jego instytucjami społecznymi, działaczami i przedstawicielami działów pracy pomocowej, wspomaganą przez Joint.

W tym celu odbyła się w sali tutejszej Gminy żydowskiej zorganizowana przez „Centos“ krakowski konferencja przedstawicieli wyżej wspomnianych centralnych instytucji, na której reprezentanci poszczególnych organizacji przedstawili sytuację żydostwa na naszym terenie w swoim zakresie pracy i wysunęli postulaty, których zrealizowanie na drodze samopomocowej, ale także przy pomocy Jointu, jest rzeczą ogromnie aktualną.

Konferencję zagał prezydent Gminy żyd. dr Rafał Landau, witając czcigodnego gościa i szkiejąc ogólną sytuację żydostwa.

Imieniem Stowarzyszenia Kupców Krakowskich

wany. W wieczór tegoż samego święta, mimo specyficznego charakteru radości, odprawia się elegie żałobne przy zachowaniu rytuału przepisane na dzień: Tisza Beaw (dzień zburzenia świątyni jerozolimskiej).

Charakterystycznym jest też zwyczaj nieodprawiania ślubów w tej bóżnicy, w której niegdyś miał się wydarzyć wypadek śmierci narzeczonej pod baldachimem.

Z aktów 16-go i 17-go wieku wynika, że nad Starą Bóżnicą mieściła się przez długie lata sala obrad kahału, a w jednym z bocznych pokojów, urzędował sąd kahałny. Tutaj też znajdował się t. zw. pręgiarz.

Opowiadanie ludowe głosi, że gmach Starej Bóżnicy jest dawnym gmachem Akademii, założonej przez Kazimierza Wielkiego i że po wygnaniu Żydów z Krakowa na Kazimierzu został im przekazany na dom Boży. Legenda ta jednak nie jest poparta żadnymi faktami historycznymi.

Od ulicy Józefa widzimy przed Synagogą ganek,

przemawiał p. prezes Schaechter, uważając za konieczne stworzenie i zasilanie banków kooperatywnych, kredytowych dla podupadającego kupiectwa żydowskiego. Wywody te uzupełnił następnie wiceprezes tegoż stowarzyszenia p. Halpern.

Sprawę kas kredytowych Gemilath-Chesed referowali p. dyr. Górowski i prof. Biberstein, dowodząc niezwykłą pożyteczność tych instytucji i domagając się wybitniejszego poparcia celem umożliwienia rozszerzenia zakresu pracy.

Reprezentant Centosu krakowskiego p. prezes dr Józef Steinberg zobrazował wielkie wysiłki i skuteczne akcje opieki nad dziećmi i młodzieżą żydowską na terenie Województwa Krakowskiego i Śląskiego, które obejmują w różnych działach tysiące dzieci i sierót żydowskich i prosił o dalsze poparcie.

Działalność TOZ-u przedstawił prezes p. dr A. Schwarzbart, wskazując na pracę szeregu poradni lekarskich i leczalni dla płucno chorych, oraz akcję uświadamiającą TOZ-u.

Niezwykłą ważność wychowania zawodowego młodzieży żydowskiej i konieczność pewnego przewarstwienia i przekształcenia w szkołach i kursach zawodowych przedstawiła p. Eliza Fraenkłowa, dyr. Ogniska Pracy.

wsparty na kolumnach. Sam środek gmachu tworzy ceglana budowla z przylegającymi doń przybudówkami. Przy przedostatniej rekonstrukcji w XVI wieku zbudowano attykę na wzór renesansu krakowskiego. Kryje ona dach bóżnicy, na którym stoją kamienne słupy. Ostatnia rekonstrukcja świątyni dokonana została w pierwszych latach XX w. przez prof. Hendla.

Wchodząc do przedsionka Synagogi. Po lewej stronie znajduje się stara okrągła studnia, z której w dawnych czasach czerpano wodę do mycia rąk, dziś już zasypana i nieczynna. W przedsionku wmurowana jest skarbonka, której datę i napis trudno jest odcyfrować.

Po kilku schodach schodzimy stąd do głównej sali modlitwowej. Uderza w oczy obniżenie poziomu Synagogi, tłumaczące się dawnym zakazem kościelnym i państwowym wznoszenia wysokich gmachów synagogałnych. Różnica w poziomie jest też częściowo spowodowana podniesieniem się poziomu ulicy.

Straszne położenie żydowskiego akademika, jego bohaterskie borykanie się ze sytuacją materialną i walką eksterminacyjną na uniwersytetach zilustrował prezes Ogniska akademickiego mgr Wolf, wskazując, że wielka liczba żydowskich akademików nie ma środków ani na czesne, ani na utrzymanie.

W końcu przedstawił sytuację stanu rzemieślniczego żydowskiego radca Goldfarb, podnosząc ważność akcji pomocowej kas Gemilath Chesed, oraz podniesienie poziomu wykształcenia zawodowego młodzieży żydowskiej w szkole Ogniska Pracy i zaapelował do reprezentanta Jointu, aby sprawy rzemieślnicze jak najintensywniej poparł.

Adw. Kahn podziękował zebranim działaczom za informacje i stwierdził z radością, że największym kapitałem samopomocy jest tak liczne uświadomione grono pracowników społecznych, które daje rękojmię, że przy współpracy braci amerykańskich, którzy zdają sobie sprawę ze sytuacji żydostwa polskiego, zdoła się przeborykać przez obecne kryzysowe czasy, które nie będą przecież długotrwałymi. Joint w miarę swoich możliwości poprze nadal wszelkie te zamierzenia i wraz z żydostwem polskim dążyć będzie do ratowania jego sytuacji ekonomicznej.

P. adw. Kahn zwiedził w towarzystwie dyr. Neustadta z Warszawy i sekr. dra Lesera (Centos Kraków) dzielnice żydowskie Krakowa, oraz kilka żyd. instytucyj, po czym wyjechał do Tarnowa, Przemyśla i Lwowa.

Wnętrze głównej sali modlitewnej, podłużne o wysokim sklepieniu gotyckim, składającym się z sześciu pól sklepiennych, silnie żebrowanych, przedstawia imponujący widok. Sklepienie wspiera się na dwóch smukłych renesansowych kolumnach, pochodzących z XVI wieku. Potężne mury wewnętrzne o oknach w stylu romańskim, wysoko osadzonych, czynią wrażenie budowli obronnej.

Te właśnie mury są najstarszą częścią budowli.

Przy drzwiach wejściowych, po lewej stronie, znajduje się skarbonka, jedyny z pierwotnych sprzętów, który się utrzymał do naszych czasów. Z daty umieszczonej na skarbonce

יבון כסא לפי

t. j. rok 1407, nie można stwierdzić, o jaką datę chodzi. Data jest zresztą przedmiotem różnych dociekań. Niektórzy utrzymują, że stanowi ona rok założenia, inni znowu wykończenia tej bóżnicy.

W samym środku świątyni wznosi się potężnych

ZAKŁAD RYTOWNICZY
WYTWORNIA PIECZATEK
ETYKIET TŁOCZONYCH RÓŻNOKOLOROWYCH
A. FISCHHAB
GRODZKA 46 **KRAKÓW** TEL. 132-56

RYTUJE
w złocie, srebrze,
mosiądzu, stali itp.

WYKONUJE:
PIECZĄTKI KAUCZUKOWE,
do sygnowania
skrzyń i worków.
ETYKIETY TŁOCZONE
oraz
SZYLDY
emaljowane i metalowe.

rozmiarów bogato ornamentowany, dwunastoboczny almemor z baldachimem (bimā), kuty z żelaza, stanowiący prawdziwe arcydzieło sztuki rzemieślniczej XVI wieku.

Z pięknych płaskorzeźb, jakie były na ścianach, dochował się ledwie ułamek, wydobyty ostatnio z pod tynku na ścianie obok drzwi wchodowych.

Przy ścianie wschodniej wznosi się bogato ornamentowana „Szafa Ołtarzowa“ (Aron ha-Kodesz), — a właściwie głęboka nisza, zamknięta potężnymi odrzwiami, kutymi z żelaza. Prawdziwym arcydziełem sztuki rzeźbiarskiej są wewnętrzne odrzwia szafy ołtarzowej, pochodzące z XVI wieku. Na prawym wewnętrznym skrzydle widzimy menorę, a na lewym stół z chlebami pokładanymi (Lechem hapanim), zaś na dole w otoku, nazwisko fundatora i wykonawcy odrzwi (brak daty).

Wzniesienie, na którym mieści się szafa ołtarzowa, oraz schodki do niej wiodące, opatrzone są balustradą,

Pożegnanie Wojewody płk. Gnoińskiego

Staraniem Komitetu Obywatelskiego odbyło się w dniu 14 września br. w sali Rady miejskiej uroczyste pożegnanie ustępującego wojewody krakowskiego płk. Gnoińskiego. Na uroczystość przybyli reprezentanci władz i liczni przedstawiciele obywatelstwa krakowskiego. Z ramienia Gminy Wyznaniowej Żydowskiej uczestniczyli w uroczystości pp. Prezes Zarządu dr Rafał Landau i wiceprezes dr Ludwik Schermant.

Przewodnictwo posiedzenia objął prof. U. J. dr Kumaniecki.

Prezydent m. Krakowa dr M. Kaplicki pożegnał w serdecznych słowach ustępującego wojewodę, podkreślając, że Kraków z prawdziwym żalem żegna wczorajszego i troskliwego włodarza województwa krakowskiego a jego wielkie zasługi poniesione dla rozwoju województwa, pozostaną w wdzięcznej pamięci ludności, u której p. wojewoda zaskarbił sobie szczerą

szacunek i poważanie.

Następnie przemawiał wójt Bieronek, po czym wojewoda podziękował zebrany za okazane dowody gorącej życzliwości, podkreślając, że zachowa w miłej pamięci ziemię krakowską.

Po kilku jeszcze innych przemówieniach i wręczeniu woj. Gnoińskiemu darów, prof. Kumaniecki posiedzenie zakończył.

Tegoż samego dnia p. wicewojewoda dr Małaszyński oraz naczelniczy Wydziałów Urz. Wojew. i starostwie wojew. krakowskiego wręczyli z okazji pożegnania p. wojewody Gnoińskiego do jego rąk album pamiątkowy z fotografiami urzędników Urz. Wojewódzkiego i starostów, a ponadto też i kwotę zł. 400 do dyspozycji p. wojewody.

Jak wiadomo, płk. Gnoiński powołany został na stanowisko Generalnego Dyrektora Funduszu Pracy.

Żydzi jako premiowani opiekunowie S. K. O.

P. K. O. doceniając owocną pracę Nauczycielstwa nad krzewieniem wśród młodzieży oszczędności, przyznała w roku szkolnym 1936/37 za działalność w tej dziedzinie, premje pieniężne.

Wśród nagrodzonych Opiekunów i Opiekunek S.K.O. figurują następujące nazwiska żydowskie:

Prof. Juliusz Feuerstein, kierownik Zakładu Wychowawczego „Dom Sierót Żydowskich“ w Krakowie, ul. Dietla 64, oraz kierownik Pryw. szkoły powszechnej „Talmud Tora“ w Krakowie, ul. Rękawka 30 — Mgr. Meszulem Horowitz, opiekun S. K. O. Pryw. Żyd. Koedukacyjnej Średniej Szkoły Handlowej w Krako-

wie, Stradom 10, — Prof. Sz. Ball, Gimnazjum Żeńskie w Sosnowcu, — Dr. Leo Szeps, Pryw. Gimnazjum Żeńskie w Kielcach.

Oprócz tego P. K. O. przyznało szereg „dyplomów uznania“, które zostaną rozesłane nagrodzonym opiekunom S. K. O. na „Międzynarodowy Dzień Oszczędności. Również i wśród tych ostatnich znajduje się spora liczba nazwisk żydowskich.

Na bieżący rok szkolny przewidziany jest wielki konkurs P. K. O. Wśród premii przeznaczonych do rozdziału znajduje się m. in. kwota 10.000 zł.

zamykane u wejścia bramką.

Ze sklepienia zwisają wspaniałe augsburskie pajaki, pięknie ozdobione orłami. Do ścian przymocowane są stare lichtarze, z których niektóre ozdobione są pięknie rzeźbionymi główkami.

U dolnej części sali otwierają się arkady do galerii, przeznaczonej w czasie modlitwy dla kobiet.

Na piętrze znajduje się osobny pokój, w którym modlitwa odbywa się z wejściem zorzy porannej. Modlitewnia ta pochodzi z dawnych czasów, kiedy to strażnicy żydowscy ze względu na swe zajęcia musieli odbyć modlitwę bardzo wczesnym rankiem. Dotąd też modlitewnia ta utrzymała się, a nazwa jej: „Szomrim Laboker“ przypomina właśnie jej cel ówczesny.

Stara Bóżnica stanowiła w ówczesnych czasach centrum życia żydowskiego. Tu modlili się najpoważniejsi obywatele, a w pierwszym rzędzie rabini i rektorzy żyd. uczelni krakowskich. Na jej dziedzińcu odby-

wały się śluby, zaś z almemoru (bima) ogłaszano rozporządzenia królów, wojewodów i seniorów kahalnych. Stał też rzucano klątwy na opornych obywateli.

W dawnych pokojach na wyższym piętrze urządzone jest obecnie małe Muzeum dla kotar, zastów, makat synagogałnych itp. Widać tutaj wspaniałe eksponaty okryte rodalów oraz kotar, z których niektóre są jeszcze bardzo dobrze utrzymane. Najstarsza z kotar znajdująca się w tym muzeum, dość silnie zniszczona, pochodzi z r. 1621, reszta z XVIII i XIX wieku.

Warto też zaznaczyć, że mimo, iż wszystkie starsze dokumenty i przebogate przedmioty kultu, zginęły podczas najazdu Szwedów w połowie XVII wieku, zachowała się w tej bóżnicy oprócz „pinkasu“ modlitwa za „Kazimierza, króla polskiego“. Chodzi tu prawdopodobnie o króla Jana Kazimierza.

Nabożeństwo żałobne na cmentarzu wojennym

Staraniem krakowskiego oddziału Związku Żydów Uczestników Walk o Niepodległość Polski odbyło się w niedzielę 12 września b. r. o godzinie 12 w południe dorocznym zwyczajem w okresie między Nowym Rokiem a Sądny Dniem, uroczyste nabożeństwo żałobne na grobach żołnierzy Żydów poległych w wojnie światowej i w walkach o Niepodległość Polski, w latach 1914—1921, jak również powstańców z r. 1848 i 1863, spoczywających na cmentarzu przy ul. Miodowej.

Na uroczystość tę przybyło Prezydium Gminy Żyd., Zarząd Związku Kombatanów Żyd. wraz z poczem sztandarowym, liczna delegacja Związku Żydowskich inwalidów wraz z poczem sztandarowym, przedstawiciele różnych organizacji i stowarzyszeń oraz tysiączne rzesze społeczeństwa żydowskiego, zalegając masowo plac dookoła cmentarza wojennego.

Po obu stronach ustawionej w pośrodku grobów mównicy okrytej kirem, dookoła której płonęły duże świece, ustawiły się delegacje z pocztami sztandarowymi. Tuż naprzeciw mównicy Prezydium Gminy i Zarząd Związku Żydów Uczestników Walk o Niepodległość Polski z Prezydium Związku na czele.

Wśród skupienia odprawił modły rabin Dr. Schmelkes, poczym kantor p. Klein odśpiewał w wzruszający sposób modlitwę „El mole rachmim“.

Żałobna ta uroczystość skromna i prosta, a jednak tak bardzo wzruszająca, odbyta w dniach największego nasilenia ruchu na cmentarzu, kiedy tysiączne rzesze Żydów odwiedzają przed Sądny dniem groby swoich najbliższych, wywarła na wszystkich uczestnikach głębokie wrażenie.

CZTERY SYNAGOGI KRAKOWSKIE UZNANO JAKO ZABYTKI

W Dzienniku Urzędowym Województwa Krakowskiego, znajduje się m. in. obwieszczenie Urzędu Wojewódzkiego o wpisaniu szeregu obiektów zabytkowych do rejestru zabytków.

Wśród całego szeregu obiektów uznanych za zabytki, figurują cztery synagogi krakowskie, a to: Stara Synagoga z 14-go wieku. Synagoga Ajzzyka z 16-go wieku, Synagoga „Wysoka“ z 14-go, 16-go, 19-go wieku oraz Synagoga Poppera z 17-go w.

NABOŻESTWO ŻAŁOBNE KU CZCI ŻYDA CZŁONKA RZĄDU NARODOWEGO I UCZESTNIKA POWSTANIA Z 1863 ROKU.

(Żat.). W niedzielę, dnia 10 października b. roku odprawionem zostało na cmentarzu żydowskim w Warszawie nabożeństwo żałobne na grobie Henryka Wohla, uczestnika powstania i członka Rządu narodowego w 1863 roku.

Okolicznościowe przemówienie wygłosił Prof. Zdzisław Żmigryder-Konopka.

Życiorys r. Pinkasa Horowitza wielkiego gaona, seniora gminy żyd. w Krakowie

Przyczynek do dziejów kultury żydowskiej.

Pinkas Horowitz, był jednym z najwybitniejszych ludzi, którzy bronili spraw żydostwa w Polsce na przełomie XVI i XVII wieku.

Urodził się ok. r. 1540, zmarł 1618¹⁾. Już w młodości zasłynął wielkimi zdolnościami i rozumem, odznaczał się wybitnym talentem oratorskim. Doskonale orientował się w religijnej literaturze żydowskiej, a także celował w naukach świeckich. Niewiadomo kiedy przybył do Krakowa, najprawdopodobniej między 1555 a 1560 r., bo w roku 1566²⁾ jako młodzie-

niec bawił w Lublinie w gościnie u rabina Szulima Schachne, teścia Remu³⁾), największego uczonego owych czasów. Zapewnie w tym czasie ożenił się z Mariem Beilą, córką Isserla z Krakowa, siostrą Remu³⁾.

Należał do elity intelektualnej żydostwa krakowskiego; jego przyjaciółmi byli: szwagier Remu i Izrael Jechil Katz Rappaport oraz jego krewny Abraham Horowitz, ojciec Szelah, wybitny uczonec, jeden z najlepszych uczniów Remu. O zaufaniu, jakie miano do jego inteligencji i znajomości nauki żydowskiej, świadczy fakt, że rabin Szulim Schachne z Lublina, zapytał młodego Pinkasa, będącego u niego w gościnie, jakimi metodami w nauce posługują się żydowscy uczeni

1) Przywilej cesarza Ferdynanda z r. 1546, zezwalający rodzinie rabina Izraela Horowitza na pozostanie w Pradze, wymienia go jako czwartego syna Izraela, miał wtedy 6 do 7 lat — dawne akta praskie.

2) Porów. przedmowę Pinkasa Horowitza, do dzieła Nathana Fajtla p. t. Deruszim (druk w Krakowie, 1609).

3) Była to pierwsza i jedyna jego żona. Lipa, córka rabina Bezalela z Kolna obok Pragi, jedyne syna rab. Löwa z Pragi, nie była jego pierwszą żoną, jak podaje Prof. Bałaban (Dzieje żydów, str. 158), tylko Pinkasa Horowitza, rabina w Fuldzie i Pradze, który umarł w Pradze, w r. 1654; dziadek jej rab. Löw, był współczesny Pinkasowi Horowitzowi z Krakowa.

*) Darkej Mosze Jore Dea 110.

Obowiązkowe zatrudnianie Uczestników Walk o Niepodległość Państwa Polskiego

W Dz. U. R. P. Nr 59 z dnia 6 sierpnia br. ogłoszona została ustawa o zapewnieniu pracy i zaopatrzeniu uczestników walk o Niepodległość Państwa Polskiego.

W myśl przepisów tej ustawy każda instytucja i zakład o charakterze publiczno-prawnym oraz każde przedsiębiorstwo i każdy zakład pracy, niezależnie od tego czy jest własnością państwową, samorządową lub prywatną, ma obowiązek zatrudniać na każdych 33 pracowników przynajmniej jedną osobę zasłużoną w walkach o Niepodległość Państwa Polskiego, a poszukującą pracy, do niej zdolną i skierowaną przez właściwy urząd lub instytucję pośrednictwa pracy.

Za osoby zasłużone w walkach o Niepodległość Państwa Polskiego uważa się osoby odznaczone Krzyżem Niepodległości z Mieczami, Krzyżem Niepodległości lub Medalem Niepodległości, a także osoby nieodznaczone, które udowodnią czynny udział w walkach o Niepodległość.

Ustawa przewiduje, że sposób, w jaki ma być

udowodniony czynny udział w walkach o Niepodległość, określi rozporządzenie Ministra Spraw Wojskowych. Dotąd jednak podobne rozporządzenie nie ukazało się.

Umowę o pracę zawartą z osobą zasłużoną w walkach o Niepodległość pracodawca rozwiązać może tylko z ważnych przyczyn w art. 3 ustawy wymienionych. W razie zwolnienia pracownika zatrudnionego z mocy ustawy, z powodu niezdolności do pracy, pracodawca obowiązany jest zatrudnić członka rodziny, na którym ciąży obowiązek utrzymania rodziny zwolnionego.

Za niestosowanie się do przepisów tejże ustawy przewidziane są kary administracyjne w wysokości aresztu do 6 tygodni lub grzywny od 200 do 2.000 zł. jako sankcje karne dla opornych pracodawców.

Należy podkreślić, że obowiązek zatrudniania osób zasłużonych w walkach o Niepodległość jest **niezależny od obowiązku zatrudniania inwalidów wojennych**.

Ustawa weszła w życie z dniem 6 sierpnia 1937 r.

Ludność żydowska nie składa się tylko z handlarzy

(Żagos). Liczby z ostatniego spisu, oświetlają strukturę społeczną ludności żydowskiej w Polsce.

W Łodzi było w roku 1931 (w momencie spisu) najemnych robotników Żydów 31424, a najemnych pracowników umysłowych — 9933.

Najemni robotnicy i pracownicy, nie licząc chałupników i t. zw. pomagających członków rodziny, tworzą

prawie połowę całej czynnej zawodowo ludności żydowskiej w Łodzi.

W samym przemyśle (wraz z rzemiosłem) łódzkim jest zatrudnionych 23643 żydowskich robotników najemnych, w tym 16227 mężczyzn i 7416 kobiet.

Okazuje się, że poważny odsetek ludności żydowskiej żyje z pracy najemnej.

w Niemczech, czy studiują tylko Talmud, czy też zagłębiają się w dziełach Rambama, Rifa, Rosza. Wówczas odpowiedział, że niemieccy uczeni dają pierwszeństwo Talmudowi, nie zaniedbują jednak „Tosfoth“, komentarzy do Talmudu⁴⁾.

Najwięksi ówczesnie uczeni żydowscy, zwracali się do niego z zapytaniami, jak rabi Sadję⁵⁾. Wielu też talmudystów cytuje jego słowa, np. R. Abraham Horowitz w dziele „Emek brachah“⁶⁾ — pisze: „Mój krewny — wielki Pinkas Horowitz, tak sądzi o tym“. Syn Abrahama Szläh wyraża się następująco w przepisach do dzieła ojca: „Trudno mi rozwiązać zagadnienie postawione przez naszego wielkiego krewnego gaona Pinkasa Horowitza, jestem mały w stosunku do tego olbrzyma wiedzy, nie rozumiem jego myśli, jednak odważę się na próbę jej zgłębienia. Jest to dla mnie wielkim szczęściem“. Gdzieindziej pisze: „Mój wielki

krewny, rabin Pinkas Horowitz, poświadczył, że tak czynił Remu, jego szwagier“⁷⁾.

O jego świętobliwości wspomina współczesny mu gaon Nathan Feitel z Wiednia: „Tę mowę miałem przed zgromadzeniem uczonych mężów, był wśród nich gaon Pinkas, wielki, bogobożny mąż, ojciec i przywódca Izraela książę Lewitów, z sławnej rodziny Horowitów“⁸⁾.

Charakterystyczne jest też zdanie kabalisty Izraela Srika, wielkiego ucznia Izaka Lorii z Safedu, twórcy nowego systemu kabalistycznego. Według zapodania Abrahama Izraela Hellera⁹⁾, wnuka rabina krakowskiego, Lipmana¹⁰⁾ i prawnuka Pinkasa Horowitza Izrael Srik, poznawszy Pinkasa, wyraził się, że dusza jego jest duszą wielkiego tanaity Pinkasa, syna Jaira

7) Vidi: Dinej z Erew Jom Kipur.

8) Przedmowa do Drusz le parszoet wajigas Krak. 1607.

9) Przedmowa do dzieła „Jalkut Szimoni“ (Frankfurt an der Oder, 1708).

10) Umarł w roku 1655.

4) Porównaj wyżej przedmowę Rab. Horow.

5) Responsa Remu, rozdział 49.

6) Urodził się w Krakowie, 1579 r.

Żydowskie półkolonie wakacyjne

Tegoroczne zamknięcie półkolonii wakacyjnych, urządzonych przez Tow. opieki nad sierotami żydowskimi, odbyło się w szkole powszechnej przy ulicy Miodowej. — Z tegorocznych półkolonii korzystało w tym roku 355 dzieci szkolnych, w tym 150 dziewcząt.

W uroczystości wzięli udział: delegatka Urzędu Wojewódzkiego p. Markiewiczówna, delegat Zarządu m. starszy referendarz p. Limanowski, prezes Zarządu Gminy żyd. Dr Landau, Wydział Tow. Opieki, dzieci szkolne z ich nauczycielami, tudzież licznie zebrana publiczność.

Zebranych powitał prezes Tow. Opieki p. dyrektor Lilienthal, który przedstawił działalność Wydziału tego Towarzystwa, po czym prezes Związku Tow. Opieki nad sierotami Dr. Józef Steinberg poświęcił wspomnienie zmarłemu przed kilku miesiącami prezesowi Tow. Opieki nad sierotami bhp. Dr. Janowi Landauowi, podnosząc jego wybitne zasługi około rozwoju tego Towarzystwa i innych placówek pracy społecznej nad opuszczonym dzieckiem żydowskim.

Prezes Gminy Żydowskiej Dr. Landau podziękował Wydziałowi za jego owocną działalność na polu opieki nad biednymi dziećmi, wskazując na konieczność współpracy na tym polu całego społeczeństwa.

Wkońcu dyrektor szkoły powszechnej przy ulicy Miodowej p. Ingot wskazał na zadania półkolonii wakacyjnych, które uzupełniają wychowanie dzieci i stały się konieczną potrzebą szerokich warstw biednej ludności.

Następnie odbyły się produkcje dzieci, które wyka-

MILION

złoty
możesz wygrać
na los zakupiony
w słynnej kolekturze

BRACIA SAFIER

Kraków, Rynek Gł. 6.

Ciągnięcie I-ej klasy
rozpoczyna się 21 bm.

zały celowe prowadzenie kolonii, a w szczególności owocną pracę kierowników.

Na zakończenie odśpiewały dzieci: „Jeszcze Polska nie zginęła“, poczym zasiadły do podwieczorku.

Należy się spodziewać, że tak piękna i owocna praca zachęci Wydział do rozszerzenia zakresu działalności w roku przyszłym, umożliwiając jeszcze większej ilości dzieci korzystanie z półkolonii.

(III w. po Chr.)¹¹⁾.

Podobnie jak jego szwagier Remu należał Pinkas Horowitz do niewielu ówczesnych uczonych, którzy się zajmowali filozofią i naukami świeckimi. Świadczy o tym zdanie Abrahama Szrencla, gaona lwowskiego, syna Izraela Jechila Katza Rappaporta z Krakowa: „Rabin Pinkas Horowitz świetnie objaśnił swemu przyjacielowi (a memu ojcu) trudne zdanie Ebn Ezra na temat 10 przykazań, z rozdziału Jetro“¹²⁾.

O tym, że interesował się historią żydowską i ogólną i że posiadał bibliotekę, w której były rzadkie dzieła historyczne pisze rabi Chaim Katz z Poznania¹³⁾: „W starej księżce, należącej do Pinkasa Horowitza z Krakowa, przeczytałem dokładny opis sprawy rab. Majera z Rothenburga, który żył za czasów cesarza Rudolfa I“¹⁴⁾.

Z. H.

Kalendarz święcenia świec

Data	Zamykanie sklepów	Zaświecenie świec	Czas modlitwy „Mincha“	Data	Sobota wiecz. czyli koniec soboty
22/X	4.07	4.19	4.44	23/X	5.34
29/X	3.54	4.06	4.31	30/X	5.21
4/XI	1 dzień „Rosz Chodesz Kislew“ nów księżycy środa w nocy 6 g. m. 2.				
5/XI	2 dzień „Rosz Chodesz Kislew“				
5/XI	3.42	3.54	4.19	6/XI	5.10
12/XI	3.31	3.43	4.08	13/XI	5.01

Rabinat m. Krakowa.

11) Por. Chlim, f. 7.

12) Etan Haezrach, rozdział Jetro.

13) Umarł w Poznaniu, r. 1635.

14) Cemach Dawid, część I, r. 1286.

Walne Zebranie Żydowskiego Towarzystwa Teatralnego

Na odbytym ostatnio walnym zebraniu Żydowskiego Towarzystwa Teatralnego złożył sprawozdanie z działalności red. Dr. Kanfer.

Przedstawivszy działalność Towarzystwa w ostatnim okresie w dziedzinie krzewienia sztuki i kultury żydowskiej, wskazał mówca na cały szereg pozytywnych wyników, osiągniętych w tymże czasie. Mimo, że działalność ta napotykała na rozmaite trudności i przeszkody, Towarzystwu jednak udało się utrzymać i prowadzić stały teatr żydowski przy ul. Bocheńskiej oraz urządzać szereg imprez w lokalu Towarzystwa przy ulicy Stolarskiej.

Teatr przy ul. Bocheńskiej wykazuje stały postęp i rozwój. Towarzystwo jednak tylko wtedy zapewnić sobie będzie mogło osiągnięcie celu, gdy powstanie narzeczcie gmach stałego teatru żydowskiego, któryby mógł być frekwentowany przez najszersze rzesze inteligencji żydowskiej, łączącej dobrej sztuki żydowskiej i doborowego repertuaru, w miejsce dotąd urządzanych dorywczych imprez różnych zespołów.

Ale i te imprezy dorywcze są pierwszym krokiem ku ugruntowaniu się stałej sceny żydowskiej w Krakowie. Osiągnięcie tego celu jednak możliwym jest przy zwiększeniu ruchliwości i rozszerzeniu podstawy operacyjnej, zmierzających do wzbudzenia zainteresowania się jak najszerszych warstw społeczeństwa żydowskiego w Krakowie teatrem żydowskim.

Sprawozdanie kasowe złożył p. Biberstein. W dyskusji nad sprawozdaniami wzięli udział p. Dr. Henryk

Leser, prof. Hauser, p. Gusta Kohnowa, prof. Rottenstreich i inż. Stendig.

Po uchwaleniu absolutorium ustępującemu wydziałowi, dokonano wyboru nowego zarządu w składzie pp.: Dr. Kanfer, Dr. Leser, Halpern, dr. Silberstein, dyr. Molkner, Sternfeld, Biberstein, dyr. Bannet, inż. Stendig, Rozmarin, Dr. Sroka, Ginzig, Gassner, Hauser, M. Fischer, Tilleman, Gusta Kohnowa, dr. Arnoldówna, dr. Zimetbaum, prof. Rotenstreich i J. Bronner.

Na posiedzeniu nowo wybranego Zarządu Towarzystwa, ukonstytuowało się prezydium: Przewodniczący red. Dr. Kanfer, zastępcy przewodniczącego mec. Dr. Silberstein i Ignacy Halpern. sekretarze: Dr. Henryk Leser i Sternfeld skarbnik: M. Biberstein.

ZAKŁAD KAMIENIARSKI

R. GRÜNBAUM

Kraków, ul. Gazowa 17

■■■

Wyrób pomników z piaskowca, marmuru i granitu oraz wszelkich robót budowlanych

Ceny przystępne!

Ocena roli Żydów w życiu gospodarczym Polski w początkach 19-go wieku

(Żagos) Surowiecki Wawrzyniec (1769—1827), historyk, ekonomista, wysoki urzędnik państwowy w czasach Księstwa Warszawskiego i następnie Królestwa Kongresowego, w swym dziele: „O upadku przemysłu y miast w Polsce“ (1810 r.) w następujący sposób charakteryzuje rolę Żydów w życiu ekonomicznym Polski:

„Kto bez uprzedzenia patrzy na Żydów, musi przyznać, że jako zdolność i przemysł ich, był dotąd niepospolitem źródłem ubogacającym Polskę, tak przywary ich są po większej części skutkiem niedbalstwa albo nierozwagi rządowej. Jakiemkolwiek zaięty powołaniem, nikt od żyda nie jest czynniejszym, nikt od niego pilniey i oszczędniey nie pracuje. Przestaje na lichy odzieży, na chudey strawie, krząta się ustawicznie, szuka wszędzie aż do najlichszych materiałów, płaci ie właścicielowi, przysposabia do użytku i tak śmieciami prawie mniej oszczędnych, opłaca ciężki

podatek i żywi siebie z liczną niekiedy familją. W rzemiosłach nikt mu słusznie odmówić nie może biegłości, gdy mu nie braknie potrzebnych funduszków i ma pewne zawsze odbył, widać w iego dziełach ten sam smak i doskonałość, iaką się postrzega u innych. Ubóstwo, pogarda, uprzedzenie o dziełach żydów i chęć nabywania tanio swych potrzeb, jest główną przyczyną, która dotąd trzyma ich przemysł w nizecznym stanie. Jak oni sami tylko przy właściwey sobie oszczędności, mogą się utrzymać z naynizeczniejszych zysków, tak bez nich kraj w wielu miejscach byłby już pewnie ogołocony z wszelkich rzemieślników‘.

...„Dotąd żydzi naywięcej utrzymywali handel i bez nich ten przemysł alboby już był niczem, alboby dawno był zruynował do reszty mieszkańców. Nikt troskliwiey nie szuka płodów i towarów potrzebnych, nikt się na nich lepiej nie zna i nikt na mniejszym, iak ten naród nie przestaje zysku. Któż korzysta z niez mordowanej tey iego pracy i oszczędności? Oto skarb, konsumujący i wszystkie razem przemysły krajowe“.

ŻYDOWSKIE SPÓŁDZIELNIE KREDYTOWE NA DRODZE NORMALNEGO ROZWOJU

(Żagos). Z ogłoszonego sprawozdania Związku Żydowskich Spółdzielni w Polsce, wynika, że spółdzielczość żydowska po latach głębokiego kryzysu wzmocniła się znacznie, a dane za r. 1936 wskazują na powolny, ale zdrowy rozwój. Na dzień 31 grudnia 1936 r. czynnych było 446 spółdzielni, co w porównaniu z rokiem 1935 oznacza wzrost o 19 jednostek, czyli o 4.4%. Liczba członków wynosiła pod koniec 1936 r. — 105.664 osób. Blisko 51% ogółu spółdzielni zostało zakwalifikowanych do kategorii zdrowych, a obejmują one blisko 63% ogółu członków wszystkich spółdzielni.

Liczba spółdzielni najsłabszych wynosi — 77, co stanowi 17.2% ogółu czynnych kooperatyw, podczas gdy członkowie tych spółdzielni stanowią tylko — 11.2% ogółu członków.

Saldo udzielonych kredytów wynosiło pod koniec 1936 roku blisko 43 miliony zł., co w porównaniu z rokiem 1935 oznacza wzrost o 3 miliony, czyli o 7.7%.

OTWARCIE NOWEJ WYSTAWY ZRZESZENIA ŻYDOWSKICH ARTYSTÓW MALARZY W KRAKOWIE.

Onegdaj odbyło się w salach Ż. D. A. przy ul. Przemyskiej 3, przy tłumnym udziale publiczności uroczyste otwarcie trzech wystaw zbiorowych, prac artystów malarzy Wolfa Grünberga, Jakuba Pfefferberga i Elisze Weintrauba.

Wystawa, ze względu na różnorodność tematów malarskich i wysoki poziom artystyczny, wzbudziła wielkie zainteresowanie wśród społeczeństwa żydowskiego. Wystwa obejmuje kompozycje, pejzaże i martwe natury Wolfa Grünberga, pejzaże górskie, portrety i architekturę starego ghetta Jakuba Pfefferberga oraz pejzaże włoskie, portrety i studia urbanistyczne Elisze Weintrauba.

Po otwarciu wystawy nastąpiło zwiedzanie jej przez publiczność.

Wystawa otwarta codziennie od 11—15.

Odsłonięcie tablicy pamiątkowej ku czci błp. Dory Randowej

W dniu 12 września b. r. jako w pierwszą rocznicę śmierci zasłużonej działaczki społecznej błp. Dory Randowej, odbyło się w lokalu stowarzyszenia „Eksternat“ dla biednej dziatwy żydowskiej w Krakowie, w obecności Zarządu i przy współudziale licznej publiczności, uroczyste odsłonięcie tablicy pamiątkowej ku czci Zmarłej.

W słowie wstępnym prof. Silberstein scharakteryzował szlachetną postać błp. Dory Randowej, podkreślając Jej szczególne oddanie w pracy dla biednej

dziatwy żydowskiej. Następnie dwójce wychowanków „Eksternatu“ zaprodukowało się pięknymi deklamacjami.

Skromna, lecz wzruszająca ta uroczystość była najlepszym świadectwem, jak dużą miarą popularności i sympatii cieszyła się błp. Dora Randowa w naszym mieście.

Odsławianiem „El mole rachmin“ przez prof. Sperbera, zakończyła się uroczystość, która wywarła na obecnych głębokie wrażenie.

Uwaga na adres!

**Najstarsza
Największa
Najpoczytniejsza**

BIBLIOTEKA

ADOLFA GUMPLOWICZA

KRAKÓW

ul. Bracka 9 (Róg Gołęblej)

Nowości natychmiast. Dla P. T. Urzędników bez kaucji.

**DLA CHORYCH
NA CUKRZYCĘ - (DIABETYK)**

poleca wszelkie artykuły
spożywcze oraz towary
kolonialne wina i wódki

B. FEINER

KRAKÓW, Starowiślna 8

Telefon Nr. 129-92

**Zapisujcie się na członków Tow.
Przyjaciół Szpitala Żyd. w Krakowie**

**Ł A T W O
i S Z Y B K O**

możesz się wzbogacić
zakupując szczęśliwy los
W KOLEKTURZE

INWALIDÓW ŻYDOWSKICH

Kraków, Grodzka 59 — Tel. 159-31

Główna wygrana

**M I L I O N
Z Ł O T Y C H**

Ciągnięcie I-ej Klasy
już 21-go października br.

Czwartka losu zł. 10 —

WPISY na koncesjonowane

KURSY HANDLOWE

i **KALIGRAFII**

FEINBERGA

STAROWIŚLNA 28.

Przyjmuje się codziennie.

TAKŻE LEKCJE INDYWIDUALNE:

Księgowości, korespondencji,
stenografii, maszynopisma i t. d.

„Razol” goli bez brzytwy najsilniej-
szy zarost w ciągu kilku minut

„Razol” specjalny dla Pań usuwa
zbyteczne owłosienie,
ponadto propagujemy

„Bellot” który usuwa włosy wraz
z cebulką.

Próbka bezpłatnie.

SCHÖNWALD

Kraków, Dietłowska 51

niekrępujące wejście
przez sień na lewo.

**ZAMAWIAJCIE
WSZELKIE DRUKI**

W DRUKARNI

JÓZEFA FISCHERA

**K R A K Ó W
UL. GRODZKA 62**

TELEFON 104-12

WYKONANIE ŁADNE, SZYBKIE i TANIE

MAGAZYN WYROBÓW

ZŁOTYCH i SREBRNYCH

Wielki wybór zegarków Szwajcarskich:
„Schaffhausen”, „Omega”, „Doksa”:
Podarki ślubne, srebro stołowe i t. d.
Kupuje złoto, srebro, perły, brylanty

I. KLIPSTEIN

KRAKÓW, Stradom 16.

(dawniej Dietla 44)

Tel. 174-08. P.K.O. 408.317

UWAGA NA ADRES!

URZĄDZENIA ELEKTRYCZNE

światła i dzwonek
Materiały elektryczne

Żarówki - Naprawy - Przeróbki
KOSZTORYSY DARMO

LUX

TEODOR DEMBITZER

Kraków, Mikołajska 5 — Tel. 133-35

Konces. Reskr. Min. Przemysłu i Handlu L.: BW. II-044/7

BIURO INFORMACYJNE

„K O S M O S”

wł. I. Kornblum — istniejące od 1925 r.

W KRAKOWIE, RAKOWICKA 1. - TEL.: 157-38

Udziela wszelkich informacji w kraju i zagranicą.